

Vier epidemieën rond de Mosselkreek (1)

Sint Philipsland leed zwaar onder de pokken

Door Johan Vermeulen, Meteren

Het coronavirus is niet de eerste epidemie die gruwelijk de kop opsteekt. De streek rond de Mosselkreek bij Sint Philipsland werd van 1864 tot 1869 getroffen door vier ernstige ziekten: pokken, runderpest, cholera en roodvonk. Dit is de eerste aflevering in een serie van artikelen.

Een leefgemeenschap werd regelmatig getroffen door besmettelijke ziektes met vele doden tot gevolg. Vervuild drinkwater, slechte hygiëne en erbarmelijke leefomstandigheden droegen hieraan bij. De tijd van RIVM en teststraten moest nog komen. Die van lockdowns, gelaatsschermen, voorhoofdthermometers, isolatiepakken en intensive cares ook. Een specialist adviseerde om de ziekte te bestrijden met een glaasje likeur en een klontje suiker met spiritus. Maar dat deed geen wonderen.

Spookdorp

Een dorpje veranderde in een spookdorp met uitgebluste, zieke en stervende mensen. Overal heerste de dood. Een primitieve dorpsdokter stond machteloos en de bewoners probeerden zich op de been te houden met waardeloze huismiddelen. De slachtoffers woonden vooral in armenbuurtjes, in Karrevelden, weggestopt achter de Voorstraat, waar het trouwens niet veel beter was. Vanwege de lage ligging, de vochtige ondergrond en de open riolen waren het broedhaarden voor ziekten. Die mensen hoorden tot de honderdduizenden die hebben geleefd en vooral ook hebben gewerkt en geleden. Ze lieten alleen herinneringen na aan een vader, een moeder, een vriend, een buurman en een kind. En aan een wanhopige heemeester of dominee of pastoor misschien. Het zijn de naamlozen uit de geschiedenis. Veel meer dan hun namen zullen we nooit weten.

Voorspel

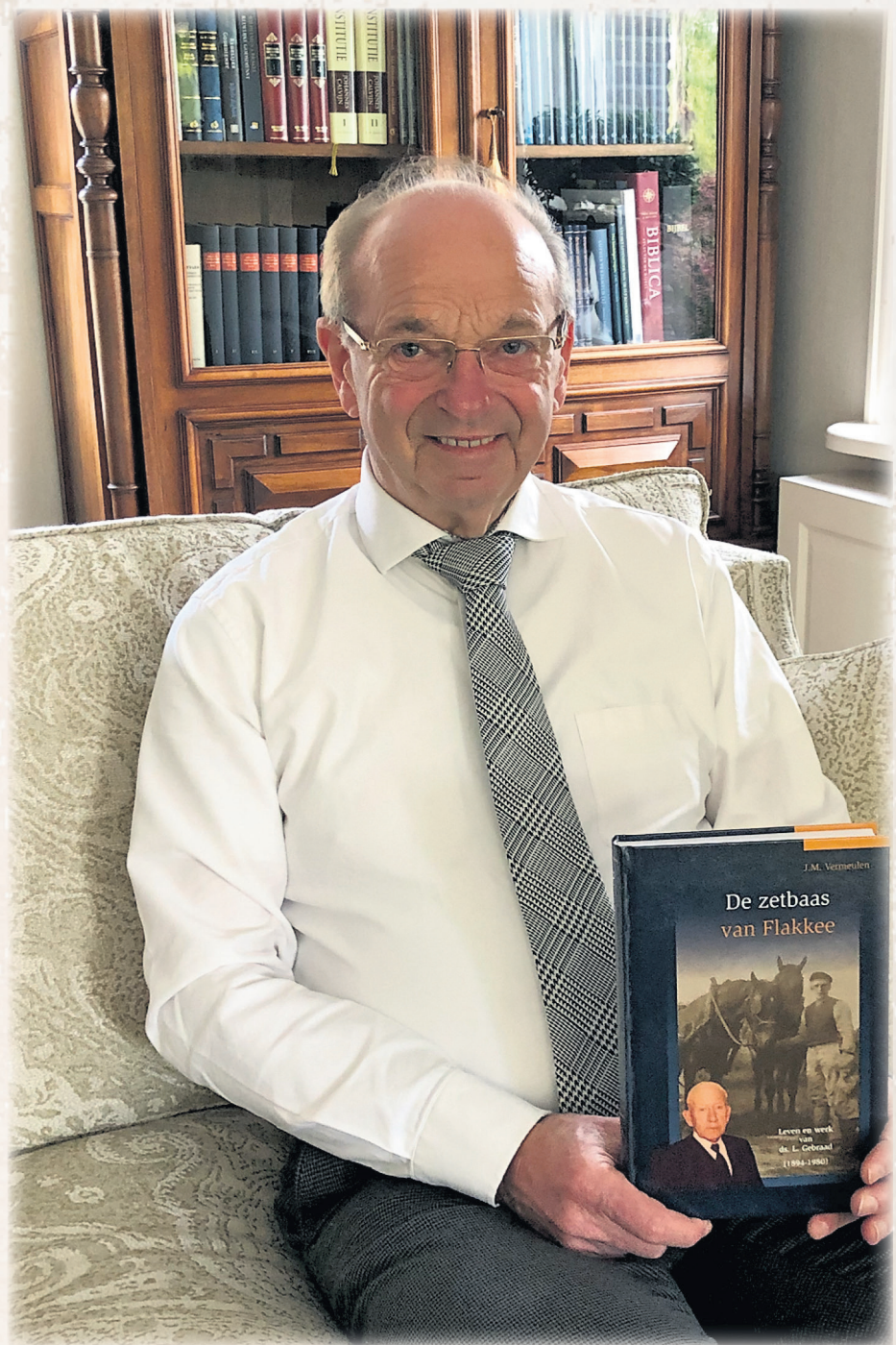
De gemeente Baarland kwam in augustus 1863 in het nieuws. Daar heersten de pokken 'op eene vrij onrustbare wijze'. Het was een opmaat voor wat Sint Philipsland te wachten stond.

Dokter T.P.J. Was uit Oosterland schetste in april 1864 in een krantenartikel naar aanleiding van de situatie in Baarland wat de ziekte inhield: 'De oude mensen weten nog hoe men erop kon rekenen, dat om de 5 of 7 jaren de pokken in hunne gemeente zouden heersen. Dan werden schier al de kinderen aangetast, welke in die 5 of 7 jaren geboren waren. Men zag dan de kleinen onder eene vreeselijke, aanhoudende koorts overdekt worden met eene menigte

puisten, die hen weldra geheel onherkenbaar maakten. Die puisten verhieven zich, liepen ineen en overdekten het aangezicht, zoowel als de overige deelen des ligchaams, met eene afschuwelijke korst. Bij de verpleging durfde men den lijder nauwelijks met de handen aanvatten uit vrees dat de vingers de etterende huid zouden kwetsen. Als men de ongelukkige in het bed wilde verleggen of omkeeren, moest men dit daarom met een laken doen. Na een folterend lijden van verscheidene dagen waren de krachten uitgeput en volgde de dood. Dat was het lot van de meesten, want in gemeenten van 1000 zielen zag men dan gewoonlijk 2 of 3 lijken daags naar het graf brengen. En de enkelen die er het levend af bragten, droegen voor altoos het verschrikkelijk teeken harer verwoesting op het aangezicht. O, die pokken! Ze hebben wat tranen gezaaid en wat medelijden afgeperst. Groote gezinnen werden door deze ziekte schier uitgeroeid, want de eene huisgenoot besmette den andere, dood en verderf blies zij onder het teer geliefde kroost. Ja, zelfs bestaan er voorbeelden dat zij geheele streken ontvolkte. De geneeskunde vermogt tegen haar niets. Nooit is er een enkel geneesmiddel geweest dat haar herstelde, nooit een enkel geneeskundige die meende hare magt te kunnen weerstaan. Men hief dan ook de handen ten hemel en smeekte vurig redding af van eene ziekte, die meer mensen ten grave bracht dan thans de cholera en de kwaadaardige keelontsteking te zamen. Doch te vergeefs – de ziekte nam in hevigheid toe, naarmate de bevolking aanwies.'

Sint-Philipsland

Ook Sint-Philipsland leed in 1864 zwaar onder de pokken, ook wel genoemd de pokziekte of 'de engel des doods'. Gemeentesecretaris Willem Mol maakte in februari 1864 voor het eerst melding van deze 'kinderziekte'. Kinderen waren het kwetsbaarst en stierven het snelst. Er was niets om hen te beschermen. Niets. Twee tot drie weken na de eerste pokken was de patiënt óf dood óf beter. Eerste slachtoffer was de 24-jarige Anthonia Misdom, geboren in Middeburg. Geen Fliplandse dus. Ze was vanuit Bruinisse naar Flipland gereisd om dienstbode te worden in de her-

vormde pastorie. Mol noteerde als oorzaak: 'Waarschijnlijk uit de gemeente Bruinisse overgebracht.' Anthonia redde het en Mol noteerde: 'Afloop gunstig.' Bruinisse was volgens dokter Was 'de gemeente die vele andere dorpen besmette en de schrik van den omtrek.' Mol deed elke week verslag aan de Provinciale Commissie voor Geneeskundig Onderzoek en Toekomst in Zeeland'. Hij meldde in maart twee nieuwe besmettingen: Neeltje Quist, 36 jaar, en haar zoontje Kommer van den Bos, 9 jaar. Ook die reddten het allebei (let op: we komen Neeltje, ook wel genoemd Neeltje van Nelle, en Kommer twee jaar later bij een volgende epidemie weer tegen). Op 28 maart waren zeven mensen aangetast, op 11 april zestien, op 18 april 21, op 25 april 38 en op 2 mei 43. Het aantal besmettingen schoot in mei omhoog tot 253. Wat ze mankeerden was een mysterie. Dramatisch. Mensen gingen nadenken over dingen waarover ze nooit hadden gedacht, vooral over de dood die nu plots overal was. Het overlijden ging zo snel, dat getroffen en vaak niet eens goed afscheid konden nemen. Begin juni waren er 325 slachtoffers, half juni 378, begin juli 391 en eind juli 395.

Anna Jacoba Polder

De gemeenteraad besloot op 15 juli de kermis van 25 en 26 augustus af te blazen 'uit aanmerking van de heersche pokziekte'. Ze begonnen stukje

bij beetje te snappen wat het virus inhield, maar je wist nooit waar het veilig was, want het virus was overal. Ze hadden het gevoel dat het leven tussen de vingers door glipte. Wat opviel was de enorme stilte in een dorp vol met leven. Ieder bleef binnen, eenzaam en gespannen achter zijn raampje. Eind augustus waren er nog negen besmettingen bijgekomen 'allen lijders uit den Anna Jacoba Polder' en klanten van dorpsdokter D.N. van der Linden van Bruinisse, die allemaal herstelden. De epidemie was bijna geluwd en de komende weken kwamen er nog zeven mensen uit Anna Jacoba Polder bij, van wie de laatste vijf uit het gezin Bakker: vader Kornelis (49), moeder Kornelia (47) en de kinderen Jacob (17), Lena (15) en Jan (7). Ze krabbelden er gelukkig allemaal weer bovenop. Het laatste dodelijke pokkenslachtoffer was de 45-jarige Marinus van Strien, eveneens uit 'de Polder'. De teller stond op 35 overledenen, 367 herstelden en nog enkele zieken.

Editie van zaterdag avond 4 ure.

De burgemeester der gemeente St. Philipsland brengt ter kennis van de belanghebbenden, dat de Kermis in deze gemeente, invallende op donderdag en vrijdag den 25 en 26 augustus aanstaande, voor dit jaar NIET zal plaats hebben.
St. Philipsland, den 20 juli 1864.
De burgemeester voornoemd,
J. W. DEL CAMPO GEN. CAMP.

(wordt vervolgd)